

ARKIVYSKUPAS PRANCIŠKUS KAREVI IUS JO ASMENS IR VEIKLOS BRUOŽAI

žangin s pastabos. — Arkivyskupas Pranciškus Karevi ius, M.I.C., dvasinis 1.200.000 žemai i katalik vadas, Lietuvos Savanori Krj s jungos garb s narys, iš savo sostin s Kauno dvylika met (1914-1926) vald Žemaitij su Kuršo dalimi. Tai buvo lietuvi tautos ir valstyb s istorijoje didži j vyki laikotarpis, kai iš pasaulinio karo griuv si iš naujo pakilo nepriklausom j gyvenim Lietuva. Per sekan ius 19 met jis sek Lietuvos kilim , jos laimes ir nelaimes, pakartotin rus , vokie i ir v l rus komunist pavergim , apleisdamas pasaul 1945 m. gegužio 30 d., kai jau buvo baig s savo gyvenimo 83 metus ir 8 m nesius.

Pranciškaus Karevi iaus asmuo nušvinta ir veikia jaun j lietuvi s mon pirmojo pasaulinio karo metu, atgaunant Lietuvai nepriklausomyb ir laisv po ilgus ir sunkios vergijos nakties. Jautriai išgyvena jis Lietuvos valstyb s atsik rim , visa širdimi prisideda prie jos visokeriopus gerov s k limo, pad damas jauniems valstybininkams sumaniai tvarkyti laisv T vyn . Jo b do pastovumas, griežtumas, beginant lietuvi tautos teises, jauniems veik jams buvo kurstan ioji ugnis, kad atspirt rus , lenk , vokie i k slams. Jis suaugo su tauta, bekylan ia iš sunkios 120 met vergijos, su buvusi baudžiaunink vaik karta. Mokytas teologas, buv s kunig seminarijos profesorius Petrapily, dr sus lietuvis, pasiaukojantis ganytojas, karštas patriotas Pranciškus Karevi ius aru iškilo lietuvi tautoje ir buvo lietuvi labai pamiltas. Su jus 50 met , kai jis buvo popiežiaus šv. Pijaus X paskirtas Žemai i vyskupu, 1914 m. vasario 27 d., su meile žvelgiame jo taur asmen . Trumpoje paskaitoje negalima išnagrini ti viso jo gyvenimo, ir to nesiekiu; bet jis yra vertas, kad b t atžym tas atskira knyga — monografija, — jis gi buvo savo laiku visos tautos dvasios vadas.

Paskaitai pagrindu imu jo vyskupavimo Kaune laikotarp ir tik prab gomis jo likus j 19 met darb .

Nelauktas vyskupas. — Šviesios atminties Žemai i vyskupas Gasparas Felicijonas Cirtautas mir 1913 m. rugs jo 4 d. Prieš savo mirt jis buvo pasi l s popiežiui paskirti jam p din kan.

Juozap J. Skvireck , Šv. Rašto vert j lietuvi kalb , seminarijos profesori ir uol kunig .

Kažkaip tas vyskupo Cirtauto noras iš jo viešumon. Vilniuje tuoj atsirado gero vardo veik j , kurie nor jo pravesti žemai i vyskupo sost « patikimesn » asmen . Pasisteng ir paveik rus vyriausyb , kuri savinosi tarti paskutin sutikimo žod , kad nepraleist kan. J. Skvirecko. Pirmoje eil je jie si l poet Mairon — J. Maciulevi i , paskui kan. Kazimier Prapuolen , keli Mogiliavo vyskup sekretoriu-diplomat ir stamb visuomenin veik j kan. Konstantin Olšausk .

Jie trys buvo pasi lyti Šventajam Sostui kaip kandidatai Žemai i vyskupus. Bet jie Romoje užkliuvo : popiežius nenor jo j skirti vyskupais ; prasid jo derybos. Abiem pus m atsiskaičius nuo pirmini si lym , buvo sutarta Žemai i vyskupu skirti Petrapilio šv. Kotrynos prokatedros klebon , kunig seminarijos profesori ir dvasios t v , 1910 m. pakelt Mogiliavo kapitulos kanauninku, Prancišk Karevi i , mos diet . Skiriamuosius raštus pasiraš popiežius šv. Pijus X 1914 m. vasario 27 d.

Kan. Pranciškus Karevi ius reng si konsekracijai 70 dien . Jis buvo tylus ir ramus profesorius, doras ir uolus kunigas, tikras Dievo žmogus. Jis mok jo daug svetim kalb ir jomis gerai kalb jo, bet žemaitiška jo tarsena buvo savotiška, kaip liudija kan. M. Vaitkus : «jis tai pasak kažkaip savotiškai sudarydamas iš savo burnos pailg statmenim — O —, bet tuoj pat j iškraipydamas, lyg tur t burnoje karšt bulv ar k »¹.

Nors jis pateko Žemai i vyskupus nelauktai, kaip kompromisinis vyskupas, bet jis gyveno, nedarydamas kompromis : k savo širdyje nutar , jog dalykas geras ir vykdytinas, tai ir dar , nepaisydamas nei kli i , nei atsirandan i pašalini padarini .

Ingresas ir nelaukti prelatai. — Pranciškaus Karevi iaus konsekracija vyskupu vyko 1914 m. geg. 17 d. Petrapilio šv. Kotrynos bažny ioje. J konsekravo arkiv. V. Klu inskis, padedant vysk. Antanui Karosui ir vysk. Jonui Ciepliakui.

Per 12 dien pasireng s kelion n, vyskupas Karevi ius pasiek Vilni šeštadien geguž s 30 d. Aplank jis Vilniaus lietuvi kult rinius židinius ir veik jus, pasiryždamas atžym ti savo konkurentus vyskupus poaukš iais.

Ingresas Kauno katedr buvo sekmadien , geguž s 31 d. Apie tas ingreso iškilmes rašo prelatas Kazimieras Šaulys:

«Ingreso ceremonija buvo ruošiama labai iškilmingai. Žmo-

¹ M. Vaitkus, *Keturi Ganytojai*, 54 psl.

ni buvo labai daug : netilpo katedroje, daug kam teko stov ti ore. ingresso iškilmes buvo atvyk ir diduomen s, t.y. stambesniosios dvarininkijos atstov , tituluot ir netituluot .

Ingresas prasid jo naujojo vyskupo inauguracijos pamokslu. Savo pamoksl vysk. Karevi ius pasak žemaitiškai aukštaitiška lietuvi kalba. Lenkiškai nei žodžio. Pamoksle «išstvojo » reikal kelti švietim , r pintis visuomen s bei liaudies pad ties pagerinimu. Kai kuriuos veik jus (dar gyvus) pamin jo — pagarbino vardais, pavard mis. Ypa pagyr kun. Olšauski už jo veinkl per *Saul s* draugij .

Seniau buvo prasta, kad po ingresinio pamokslo naujas vyskupas priimdavo iškilmingai susirinkusi j atstov sveikinimus. Taip buvo numatyta ir š kart . Po to b davo visi atstovai kvie iami vaišes.

Ponijos atstovai, išgird , kas buvo ištvota bažny ios sakykloje ir iš to viso padar išvadas iš naujojo vyskupo elgesio, tar , kad tai ne j , o «m s » (litvomanu) luomo žmogus, ir j suboikotavo. Pagal buvusi anuomet tradicij , vyskupas buvo laikomas pakeltu ir priimtu obivateli luom (*stan Obywatelski*). Stambesniems dvarininkams pasirod , kad vyskupas Karevi ius t obivateli luom netink s»².

Nuo pat pirmos dienos vyskupas Karevi ius aiškiai par m lietuvius, pilietino lietuvi kalb katedroje, kunig seminarijoje, kunig susirinkimuose ir vyskupo r muose. Tai buvo didel s svarbos ir reikšm s veiksma.

Su obivateliais, atrodo, buvo nu j ir kai kurie kapitulos nariai. Jautrusis vyskupas Karevi ius giliai atjaut j boikot . Pagalvoj s ir nutar s, jog laikas pertvarkyti pa i vyskupijos kapitul , esam jos nari pritarimo neatsiklaus s, nelauktai padar negird t staigmen : paskyr kapitul tris naujus prelatus ir vien kanaunink , b tent: prel. J. Maciulevi iti-Mairon , prel. Adom Dambrausk -Jakšt , prel. Januševi i ir kanaunink Konstantin Olšauski.

Teis tai kurtoji vyskupo kapitula yra jo senatas, tur s juridinio asmens teises. Kapitulos steigimas yra rezervuotas Ap. Sostui. Kapitulos nariai padeda savo vyskupui valdyti vyskupij , praturtina bažnytines apeigas ir jie sudaro katedros prelat bei kanaunink kolegij . Žemai i vyskupijos kapitula buvo steigta Vytauto Didžiojo laikais ir jo r pes iu; ji buvo patvirtinta pop. Martyno V ir vadinosi *Capitulum Samogitiense* — Žemai i Kapitula.

² Ten pat 59 psl.

Pagerbdamas iškiliuosius lietuvius kunigus, j tarpe du kandidatus žemai i vyskupo sost , vysk. Karevi ius sustiprino lietuvyb vyskupijos centre, nors už tai prieš ji sukilo audra.

Nelaukti padariniai. — Teis tai kurtoji žemai i vyskupijos kapitula buvo nepatenkinta vyskupo Karevi iaus elgesiu, pasijuto žaista ir m ginti savo teises. Pasiunt skund popiežiui. Tarp protestuojan i sen j kapitulos nari buvo ir kan. Juozas J. Skvireckas, vyskupo Cirtauto numatytas žemai i vyskupas.

Lenkai ir lenkiškai kalbantieji dvarininkai ar patys susimok , ar kit paskatinti, pasiunt Šventajam Sostui skundus prieš savo vyskup , es jis bažnyiose mažin s j gimtosios kalbos teises, ir panašiai. Taip pat nediplomatiški vysk. Karevi iaus poskiai, beieškant tiesos ir teisingumo, pasunkino vis pad t. Jis gavo iš Romos mandag pakvietim atsilankyti ir pasirodyti popiežiui.

Vyskupas Pranciškus Karevi ius iškeliavo Rom 1914 met pavasar .

Po tempt pasimatym ir pokalbi su Šv. Sosto valdininkais, patenkin s Šv. T v savo nuoširdžiu atsidavimu ir giliu mokslu, pateisintas gr žo Vokietij , suman s pab ti joje kur laik ir pasigydyti. Bet ir gydytis jam neteko ilgai, — nelauktai sukilo Europoje tauta prieš taut ir valstyb prieš valstyb . Prasid jo pirmasis pasaulinis karas.

Pasaulinis karas. — Serbijos mieste, Sarajeve, vyko politin žmogžudyst : besilankant ten Austro-Vengrijos sosto p diniui Pranciškui Ferdinandui su žmona, serbas Gavrilo Principo nužud juodu 1914 m. birželio 28 d. Lygiai už 30 dien siliepsnojo platus pasaulinis karas, pasibaig s tik po ketveri met (1918-XI-11). Bekariaujant Vokietijai su Rusija, vyskupas Karevi ius atsirado už karo fronto Vokietijoje. Tiesiog važiuoti Kaun nebuvo galima. Pasuko jis pietus ; atvyko Šveicarijon, pasiek Rom ir laivu, aplenk s karo linijas, pasiek Odes , o iš ten su gr žo Kaun . Tuo metu Kaunas buvo rus stipri karin tvirtov . Rusai neleido vyskupui Karevi iui gyventi Kaune, karui tebesi siant ; teko jam persikelti Panev ž ir iš ten valdyti vyskupij .

Uolusis ganytojas prad jo lankyti parapijas, guosdamas baugintus žmones ir teikdamas Sutvirtinimo sakrament . karštyje pamiršo gydytoj patarimus, ir greit nuo didelio darbo nusilpo. Jam buvo reikalingas ilgesnis poilsis, mineraliniai vandenys ir sausas oras. Gydytojai pasiunt vyskup Karevi i Kaukazo kalnus gydytis ir pagyventi.

Pasibaig ruduo ; užgriuvo žiema, o karas n kiek nemaž jo. Užšalusieji Moz r ežerai 1915 m. vasario 4-22 d. pasruvo kraujais. Rusai neatlaik spaudimo; prad jo trauktis iki Nemuno, ir už jo, ir iš Žematijos paj rio. Vasaros metu vokie iai už m vis Lietuv : Kaun pa m 1915 m. rugpi io 17 d., o sekan i dien jie jau buvo už m Vilni .

Vysk. Karevi iui, norint patekti savo vyskupij , susidar nauja painiava. Dar žygi , kad gaut rus vyriausy b leidim išvykti Švedijon, o iš ten per Vokietij tik josi pasiekti Lietuv . Bet tokius leidimus karo metu nebuvo lengva gauti. Iš Kaukazo jis persik l Smolensk 1915 m. rugs jo 21 d. Kelias savaites palauk s ir gav s atitinkamus leidimus, kartu su K. Šauliu ir K. Paltaroku aplinkiniu keliu išvyko Lietuv .

Švedijoje tik dideli pastang ir prašym d ka pavyko jam gauti vokie i leidim , kad gal t sugr žti Kaun . Karin vokie i vyriausy b tik josi, kad žemai i vyskupas parodys jiems daugiau palankumo ir suteiks pagalbos, beragindamas žmones vykdyti karin s vyriausy b sakymus. Ganytojas ir ia reikalavo tiesos ir teisingumo. kyriems vokie i valdininkams kart pareišk s : Galite mane ištremti, galite sušaudyti, bet negalite man s priversti elgtis prieš s žin .

Gerai mok damas vokie i kalb , b damas dr sus ir tiesa-kalbis, smarkiai gyn lietuvi teises prieš vokie ius ir palaik Tautos Tarybos žygius Lietuvos nepriklausomy b s reikalui.

Žygis Berlyn . — Savo atsakomybe ir galva, o gal Tautos Tarybos pirmininko A. Smetonos ir kit nari paveiktas, padar jis nepaprast ir nelaukt politin žyg Berlyn pas vyriausius Vokietijos karo vadus. Apie t savo diplomatin kelion kelio-likai kunig pasipasakojo pats vyskupas Pranciškus Karevi ius per iškilmingus pietus, lankydamas Jok bavo parapij 1918 m. vasar . Pranešim gird jusis kan. Mykolas Vaitkus, gal kiek pagražindamas, taip rašo :

« Sugalvojau, kad man reik vykti pas vokie i galvas prašyti, kad paskelbt nepriklausom Lietuvos valstyb , o vienkart ir pasiskusti vietini vokie i viršinink mums daromomis skriaudomis. Tad surinkau pluošt gerai paliudyt skundei bei šiaipjau dokument ir išvažiavau, gav s reikiamus leidimus.

Dabar — pas kur gali n pirmiausia vykti ? Pas pat kaizer ? Ir peraukštas paukštis, ir, nenuteikus pirma mažesni j , gal tume vis reikal prakišti. Yra dar trys dideli viešpa iai: vyriausiasis kariuomen s vadas generolas Hindenburgas, vis vokie i dievaitis, ir jo štabo viršininkas, generalkvartirmeisteris, generolas Lu-

dendorfas, kuris, kaip buvo girdėti, ir pat an dievait pasukin j s, kai reikia. O dar buvo vienas žymus Vokietijoje vyras, valstyb s kancleris grafas Hertlingas, katalikas. Tad ar ne j pirmiausia kreiptis ? Juk katalikas katalikui vis tik artesnis, nei aniedu liuteronu ...

Šis pri m mandagiai, bet sant riai. Užsiminus apie Lietuvos nepriklausomyb , jis iš karto sta iai ir atvirai pasak , kad jis pats es s ir b si s tam priešingas, kadangi juk karas baigsis, Rusija v l bus stipri valstyb , ir Vokietijai teks su ja skaitytis — tad negalima jos padaryti sau priešū, pripaž stant Lietuvos nepriklausomum . Tad jis ia nieko vyskupui pad ti negal s, nebent patarti važiuoti generalin štab pas Hindenburg ir Ludendorff — jiedu daug daugiau gal tame reikale nusverti.

Generolas Hindenburgas mane pri m visai žmoniškai. Bes s nebaugus ... Tad didesn s baim s man ne p t , ir pasirokavova itin manomai. Bet d l Lietuvos nepriklausomyb s jis m išsisukin ti : girdi, jis es s vien kareiva, ne politikas; politinius klausimus savo žinioj tur s generolas Erich von Ludendorff, generalkvar-tirmeisteris; tad aš tur s nepriklausomyb s reikalą pas j kreiptis.

Taip ir teko atsisveikinti... Beje, pirma su juo papietavome.

Nuo to generolo nuvykau pas t tatai Erich Ludendorff . Pri m kariškai, pr siškai. Irgi nemažas vyras, tik nestoras, kaip Hindenburgas.

Pasisodino mane priešai save, prieš švies ir smeig tuos savo gr žtus (akis) man sta iai pat aki dugn . — Aha ! — manau sau: tu nori mane palaužti, pasismeis s it vabal ant špilkl . Kad tu, pr se, nesulauktum ! Paveiz sim, katras pirma nuleis ar nukreips akis.

Tad taip, vadinas, spoksova vienas antr ... Pra jo minut , kita ... dar ir dar. Gal penkiolika minu i . Ant galo pagalios — generolas nebeišlaik — nukreip šal akis ir po valand l s, mane atsikreip s, prabilo:

— Vadinas, atvykote prašyti, kad paskelbtume nepriklausom Lietuv ? Nieko sau! dr sus užsimojimas! O ar žinote, k tai reiškia sukurti nauj valstyb , tikrai sukurti, nes mažne iš nieko ! Juk j s lietuviai neturite b tiniausi dalyk , iš kuri kuriama valstyb : nei reikiam žini , nei reikiamos medžiagos — admi-nistratori , valdinink , karinink , jurist , mokytoj , profesori , finansinink , industrialist , nei pakankamai mokykl , nei gal gale pinig visam tam sigyti. O prieš kiek! Tad argi pirma nereikia susikurti bent šioki toki kult r , pasiliekan po kieno nors kult rine bei šiaipjau valstybine globa ?

Tos išdidžios kalbos klausantis, man m kraujas virte virti. Matau iš to paukš io nieko nepeši s — tad tegu ž na mano ratai su visais tekiniiais, o aš bent iškirsiu jam vis ties . Tod l šiaip taip ramindamasis gana mandagiai sakau jam:

— Taip, taip, žinoma. Mes lietuviai — vargš ir nemokš tauta, nieko neturinti, netgi nei šio kioskios tokios kult ros! Žinoma, tai ne vokie i tauta, tokia turtinga, tokia galinga, tokia kult - ringa ! Bet štai tie j s kult ringieji tautos atstovai — kareiviai bei karininkai ar valdininkai — kaip jie just i garbing j kult r mums nekult ringiems demonstruoja.

Ir aš m iau generolui pasakoti ryškiausiuosius vokie i prasilenkimus, švelniai tariant, su teise bei teisybe. Ludendorfas iš pradži klausos, klausos, apsiniauk s ... Gal gale nebeištv r s sako :

— Negali b ti! Negalimas dalykas ! Vokie i kariuomen toki dalyk negali daryti!

— Gali, nes padar . Štai ia bent dalis t darbeli , dokumentuot ir labai tiksliai paliudyt !

ia išsitraukiau iš an io pluošt , ir tai stor , t popier ir rodau.

Jis pap škavo, pap škavo, susivald ir, atlyž s, ni riai tar :

— Na, gerai. Paži r siu, k galima padaryti. Vykite pas kancleri pon graf von Hertling ... Tuo tarpu aš apsisvarstysiu, kur reikia atsiklausiu ir ten jums pranešiu telefonu.

Jis stojos, tuo rodydamas audiencij esant baigt . Atsisveikin s iš jau ir negaišuodamas išvykau pas Hertling .

Hertlingas v l žmoniškai mane pri m . Papraš papietauti. Pietaujam ir šnekam apie ši, apie t .

Man dingtel jo : o dabar b t proga teikti kancleriui m s skundus ant vokiet li ; nemandagu tai b t , nemandagu, bet k veiksi ? juk eiti išmintuoju taku ne manoma : popieriai tuoj pateks «tarnybines » rankas ir veikiausiai bus laidote palaidoti; tad užvesiu su kancleriu šnek apie vokie i žygius Lietuvoj ir kyštelsiu jam pa iam rankas atsivežtuosius dokumentus.

Ir pavedžiau šnek t pus ir po reikiamos žangos kyšt rank ant , iupt popierius ir br kšt kancleriui, saldžiai atsiprašydamas, kad taip nelaiku bei ne vietoj tai darau : bet reikalas taip svarbus, ir b tinai reikia, kad j s pats ir kuo grei iausiai su juo apsipažintum t.

ia netoli s d j s sekretorius šoko prie man s, prašydamas, kad popierius jam teik iau, nes tokia ia tvarka. O aš, apsimet s praš iok liu, jam atkertu :

— O ne, ne ! ver iau juos teiksiu tiesiai pa iam ekscelencijai!

Ir teikiau, kaip sak s. Hertlingas pri m ir pažad jo su dalyku susipažinti. Pietums besibaigiant ar tuoj po, pranešta kancleriui, jog su juo per telefon nor s kalb ti generalinis štabas. Pats Ludendorff! Kancler sujung ... Pasikalb jimas nebuvo ilgas. Pad j s klausykl , grafas kreip si mane:

— Tur jau garb s kalb tis su ekscelencija generalkvartirmeisteriu J s , Ekscelencija, reikalu: ponas generolas Ludendorffas sutink s, kad Lietuva b t paskelbta nepriklausoma ... Na, tai man nieko kito nelieka (nors pats, kaip sakia, esu tam priešingas), vien paruošti reikiam dokument ir nuvežti Jo Didenybei Kaizeriui pasirašyti.

Tuo mano žygis pasibaig , ir gr žau Kaun , byl laim j s, bent nepriklausomyb s reikalu »³.

Nuo vyskupo Karevi iaus žygio vokie iai pasidar sukalmesni. Vokietija pripažino Lietuv 1918 m. balandžio 23 d.⁴.

Uolusis Ganytojas ir jo pagelbininkai. — Žemai i vyskupijai priklaus tada Kuršo dalis, latvi apgyventa. J tarpe buvo nemaža katalik . Labai reik jo latvi kunig , ar bent mokan i latvi kalb , o toki gauti nebuvo lengva.

Pirmajam pasauliniam karui dar nepasibaigus, bene 1917 m., sugalvojo žemai i vyskupas duoti Kuršo latviams savo vyskup ; ir pasi l Šv. T vui paskirti vyskupu Liepojos latvi mergai i gimnazijos kapelion kun. Edvard Stukel , latv , gerai mokant lietuviškai, lenkiškai, vokiškai, rusiškai ir, bene, pranc ziškai.

Neramiu laiku Šv. Sostas yra atsargus; palaukia, kol nurimsta sumišimai, karai, kol paaišk ja visa to krašto pad tis, kuriam skiriamas naujas vyskupas. Ir nors vyskupo Karevi iaus buvo geriausi norai, bet vyskupo Kuršo latviams negavo. Besikuriant tuomet Latvija pa m savo rankas ir bažnytini s provincijos sutvarkymo klausim , pasi lydama Šv. Sostui savo kandidatus: Springovi i , Rancans, Urbš , o prel. E. Stukelis buvo paskirtas Rygos arkivyskupijos generalvikaru.

Besibaigiant 1918 metams, vyskupas Karevi ius išvyko pas pop. Benedikt XV Rom dviem reikalais : Bažny ios kanonais einant, jau buvo at j s laikas pateikti popiežiui penkeri met apyskait ir antra, sau gauti pagelbinink vyskup . Prieš išvykdamas kelion n, t savo sumanym atideng kan. Mykolui Vaitkui, net pasakydamas, kuriuos tris kandidatus si lysi s vyskupas: kan. Juozap J. Skvireck , kan. Kazimier Šaul ir

³ Ten pat, 70-75 psl.

⁴ *Pasaulio Lietuvi Žinynas* Chicaga, 1958, 229 psl.

kan. prof. Kazimier Paltarok . Nors Skvireckas jam nes s ma-
lonus, bet ji statysi s pirmoje vietoje.

Tikrai, šv. T vas paskyr vyskupu kan. Juozap Skvireck
1919 m. kovo 10 d. Jis buvo konsekruotas vyskupu 1919 m. bir-
želio 13 d., o 1926 m. balandžio 5 d. jis buvo popiežiaus paskirtas
Kauno arkivyskupu ir metropolitu ir kaip toks viešai buvo paskelb-
tas 1926 m. birželio 21 d.

Parapij lankymas. — Belankydamas parapijas vyskupas
Pranciškus Karevi ius buvo labai uolus ganytojas, darbštus, savo
patogum neiešk s. Per 3-4 vasaros ir rudens m nesius jis aplan-
kydavo iki 90 parapij . Savo ganytojavimo laikotarpiu suteik
Sutvirtinimo sakrament daugiau negu 500.000 žmoni , nors karo
metu buvo sutrukdytas ir nuo vyskupijos atskirtas. Neskaitant
Kuršo, savo žinioje tur jo 431 parapij .

Prasid jus pirmajam pasauliniam karui ir vyskupui apsigy-
venus Panev žyje, visoj Lietuvoje siaut karo siaubas: vyrai
buvo imami kariuomen n ; iš pralaim t m ši sužeistieji pripild
ligonines. Tuomet Ganytojo pasirodymas, jo taurus ir svarbus
žodis teik paguodos ir vilties. Vysk. Karevi ius m go bažny-
tines iškilmes. Visur jis tikrino parapij gyvenim , kaip klebonai
ir kunigai r pinasi sielovada. Tuoj pasklido gandas, kad Kare-
vi ius tai tau ne Paliulionis! tai ne Cirtautas! Klebonus ima
nagan, nesigaili, kai reikia, viešai pagirti ar papeikti ir tai bažny-
ioje visiems girdint, ar per iškilmingus pietus klebonijoje. Per
pietus, kur laik , m go jis tur ti greta sav s žymesnius klebono
pakviestus parapie ius, parapijos draugij atstovus, ir pas juos
teirautis apie parapijos reikalus.

Vokie i okupacijos metu (1915-1918) vyskupo Karevi iaus
veikla buvo karo pad ties s lygota. Ne visk gal jo daryti, k
nor jo. Bet laisvei prašvitus, Ganytojas m si didelio darbo:
paeiliui, sistematiškai m lankyti parapijas ir teikti Sutvirtinimo
sakrament . Jis tai darydav s savotiškai. T laik liudininkas,
M. P-kas, rašo, kad vysk. Karevi ius, suteik s jam Sutvirtinimo
sakrament , taip vož s žand , kad jis apsiverk s ir paklaus s
krikšto t v : «Už k mane muša? »

Klebon siaubas. — Gal mažiausiai laukdavo vyskupo Kare-
vi iaus atsilankymo klebonai. Ganytojas m go, kad senu žemai-
i papro iu kaspinuoti raiti parapijos vyrai sutikt Ganytoj
su «patr bo iais» prie parapijos rib ir atlyd t j parapijos
bažny i . Bažny ioje tur davo b ti suorganizuotos iškilmingos
pamaldos, apylink s kunigams padedant. Reikalavo, kad visos

vietin s draugijos per savo atstovus pranešt Ganytojui, k jos veikia. Vyskupas rasdavo žmon ms pad kos ir paskatinimo žodi, o per iškilmingus pietus pagerbdavo draugij atstovus, sodindamas juos greta sav s. Už tai žmon s labai gerb ir myl jo savo vyskup .

Vienas klebonas, nepak sdamas tokio demokratiškumo, padar išdaig . Apie tai papasakojo man 1935 metais iš Žemaitijos atvyk s Marijampol n kunigas.

Ano klebono parapijoje buvo gausu bajor li ir jie visi nor jo bent kart gyvenime valgyti kartu su vyskupu. Klebonas pasisteng s t j nor patenkinti. Jis paskelb s, kad kas nori atsis sti su vyskupu prie vieno stalo, tegul atsiun ia pietums veršiuk . Ir t veršiuk pristatyta 15. Tuomet sukviet s klebonas savo bajorus ir pamok s juos, kad nosini neimt iš nam , nes jos bus jiems pad tos ant stalo, ir kad stambesni kaul nepalikt l kšt se : tur s du dideliu šunis ir jie sudorosi tuos kaulus.

Atvyko Ganytojas. Po vis iškilmi , pamoksl ir pabarim bažny ioje sek iškilmingieji piet s. Sus do bajorai greta vyskupo, kaip klebonas pamok . Per pietus Ganytojas jiems pasakoj s, kaip yra tvarkomos parapijos Europoje, o jie skund si vyskupui savo nedideli ki vargais, šeim nelaim mis ir gin ais. Kalba nesirišo. Greit pasteb j s vysk. Karevi ius, kad susijaudin sveiai vienas po kito šnypš ia servet les, atgal jas pasid dami greta l kšt s. Kiti, nutaik akimirksn , pažeria po stalu esantiem šunims nemažus kaulus. Tada suprat s vyskupas, kad po gražiais bajor r bais slepiasi paprasti nemokšos, neišaukl ti žmon s. Ir vyskupas Karevi ius toliau nebereikalav s, kad klebonai kviest parapie ius iškilmingus pietus klebonijon.

Prigavo Ganytoj . — Kan. Mykolo Vaitkaus t višk s Gargžd parapijos klebonas apie 1919 m. buvo kun. Baltramiejus Baltr nas. Jis m g s grož , tur j s graž bals ir net smuiku groj s; bet nem g s dideli pon ir vyskupo priveng . Išgird s, jog vyskupas Karevi ius lankosi jo apylink s parapijoje, papraš s kun. M. Vaitk patarimo, kaip suorganizuoti greitomis vyskupo m - giamas draugijas, kad jis neprikibt už sociali neveiklum . Dviese sud j galvas, klausim greitai išrišo : tuoj pat atsirado kuriam draugij knygos: Blaivyb s, Pavasarinink , Moter Draugijos, Labdaryb s ir Knygos M g j Ratelio. knygas buvo surašyti nariai, labiau t pus linkusieji, ir paskirtos valdybos, parašyta po kelet protokol . Paskui klebonas pasišauk sukurt j draugij valdybas ir teik kiekvienai j parašyt sveikinim vyskupui. Iš savo tarpo « valdyb » nariai išsirinko atstov vyskupui pasveikinti.

Vyskupui atvykstant, draugij atstovai susirinko klebonijon, sutar , kurios draugijos atstovas pirma sveikins vyskup , teikdamas dovan l . Viskas pavyko kaip numatyta.

Ganytojas, nesigilindamas draugij «nuveiktus» darbus, buvo labai patenkintas klebono veikla ir kun. Baltr n stat s ki tiems klebonams kaip pavyzd : «Šalia Salant kun. Urbanaviciaus, gražiausiai suorganizuota esanti Gargžd Baltr no parapija, kiek man, kaip vyskupui, lankant Žemaitij , teko matyti », pareišk s vyskupas Karevi ius kan. Mykolui Vaitkui Kaune.

Bendrai imant, klebonai steng si tikti vyskupui ir nuoširdžiai k r reikalingas parapijoje draugijas ir pad davo joms veikti.

Skundai. — Lenk ir sulenk jusi mažuma buvo pratusi valdyti parapij klebonus ir pat žemai i vyskup . Bet vyskupui Karevi iui prad jus valdyti žemai i vyskupij ir aiškiai jam par mus bekylan i lietuviyb bei lietuvi teises bažny iose, lenkai nutar , jog reikia vyskupu atsikratyti visai teis tu b du. Jie steng si tai ia, tai ten vyskup išprovokuoti, suerzinti, o jo greitomis pasakytus žodžius, juos sutirštinus, siusti Romon kaip skund . Vatikane lenkai tur jo ger už j ; bendroji nuotaika buvo j pus je, nes Lenkija ten buvo skaitoma pilnai katalikišku kraštu, o lenkai katalikai kaip katalik Bažny ios atrama Ryt Europoje.

Tuo tarpu vyskupas Karevi ius nevyniojo tiesos diplomatin vat , dviprasm ir saldži kalb , reikšdamas savo nuomon ir ties sakydamas atvirai, nors dažnai ir neapdairiai, be tikro reikalo, vien tik paerzintas. Ir skundai pastoviai plauk Romon, ypa 1919-1920 met politini nuotyki raidoje. Iš Dievo Tarno arkivyskupo Jurgio Matulai io, anuomet Vilniaus vyskupo, atsakymo Vatikano valstyb s sekretoriui kardinolui Gasparri matome, kad 1920 m. skundai prieš vyskup Karevi i buvo tirti ir rasta, jog visi jam daromi užmetimai netur jo tikro pagrindo.

Teismas. — Lietuvos lenkai tiek buvo apjuodin Vatikane žemai i vyskup Prancišk Karevi i , kad jei dalis skund ir užmetim kaip ganytojui ir kunigui b t pasirodžiusi pagr sta, jis b t buv s suspenduotas pareigose ir pašalintas iš vyskupo sosto.

Su tokia nuotaika ir pilnais galiojimais atvyko per Vilni

Kaun teisti vyskupo Karevi iaus nuncijus Varšuvai Achilles Ratti 1920 m. sausio m nes (24-31), kaip apaštališkasis vizitatorius Lietuvai, Latvijai ir Estijai.

Tuo metu bažnytin teisin pad tis Lietuvoje buvo sujaukta :

Sein vyskupija priklauso Varšuvos arkivyskupijai, o Žemai ir Vilniaus vyskupijos priklauso nustojusiai veikti Mogiliavo arkivyskupijai.

Sein vyskupas Antanas Karosas gyveno Seinuose 1918-1920 m. Ten veikė kunig seminarija, vyskupijos kapitula ir vyskupo kurija. Bet lenkai, užpuolė Seinus, išvaikė lietuvius klierikus ir kunigus profesorius. Išvyjo ir vyskupas Karosas iš Seinų; jis tada apsigyveno Punske. Kaip tik tuo metu atvyko Kauno Achilles Ratti.

Vyskupo Karevičiaus teisėjas — apaštalinis vizitatorius, mokytas vyras, šventas kunigas, dr. susirgęs ir griežtas diplomatas susitikimo su nepaprastos atminties, teologijos ir teisės žinovu, buvusiu profesorium, žemaičių vyskupu. Jiedu kalbėjosi be liudininkų. Galima vien spėti, kad vizitatorius atskleidė vyskupui Karevičiui stambiausius jam daromus priekaištus ir laukė atsakymo. O anas, rimtai susikaupęs ir kiek išbalusiu veidu ima iš eilės tuos priekaištus, juos suskirsto ir profesoriškai išlūkštena, parodydamas, jog jie neturi dalykiško, objektyvaus nei teisinio pagrindo, yra nepatikimi ir tuo pačiu niekingi.

Išbaigęs svetimus priekaištus, apaštališkasis vizitatorius patikęs paskutinį: vyskupas Karevičius neturintis ir neparodęs užtektinai katalikiškos dvasios savo santykiuose su lenkiškąja mažuma.

— Jei man prikišama katalikiškos dvasios stoka su pasauliečiais, tai prašau pažvelgti į šį dokumentą: jis rodo tos dvasios stoką su vyskupais.

Vyskupas Karevičius mikliai išmėgė iš rašomojo stalo stalčiaus faksimilų dokumento, kuriame buvo Achilles Ratti parašas.

— Ar pažastė šis raštas?

Vizitatorius apstulbo. Juk tai buvo jo paties slaptas raštas karinei lenkų vyriausybei Lietuvos-Lenkijos fronte, kad ji galinti pašalinti iš Seinų vyskupas Antanas Karosas, jo kuriją ir seminariją.

Tai buvo labai jau pažeminantis diplomatų raštas Kauno vyskupo rankose. Jis buvo gavo vysk. Karevičiaus iš žvalgybos skyriaus viršininko M. Lipičiaus, ir jis gerai panaudojo savo apsigynimui. Teismas nutraukė ... Apaštališkasis vizitatorius išvyko iš Lietuvos, gavo stačionišką pamoką: bėk atsargus!

Vysk. Karevičius jautė ir žinojo, jog yra skundžiamas Vatikanui, kad iš ten ateina pasiteiravimai Vilniaus vyskupui ir kitiems. Ir nors Vatikano valdininkai neturėjo kokių aiškų prikištų žemaičių vyskupui, tai visgi ten susidarė vysk. Karevičiui nepalanki nuomonė, jo skundas bylai augant.

Karevi ius ir popiežius. — Žemai i vyskupo Pranciškaus Karevi iaus teis jas, Achilles Ratti, buvo išrinktas popiežiumi; jis prad jo valdyti Bažny i 1922 m. vasario 6 d. Karevi iui tai buvo staigmena. Naujas popiežius Pijus XI apie j žinojo daugiau, negu pats kaltinamasis. Nenoromis susidaro tokiais atvejais savotiška savijauta.

Vyskupas Karevi ius buvo suaug s su Lietuva, su jos bažnytiniais ir net politiniais reikalais nuo pat savo ingreso dienos (1914-V-31). Tuo metu Lietuvos bažnytiniais reikalais r pindavosi Vatikane prel. J. Narjauskas. Pasikeitus s lygoms ir naujam popiežiui už mus savo viet , prel. J. Narjauskas buvo atšauktas Kaun 1922 m. balandžio 1 d.

Kai pop. Pijus XI pripažino Lietuv *de jure* 1922 m. lapkri io 10 d., tada Lietuvos atstovu prie Vatikano buvo paskirtas Kazys Bizauskas; bet j 1924 m. Lietuvos vyriausyb atšauk iš Romos, pavesdama kit darb , o Romoje pasiliko tik jo sekretorius kaip reikal ved jas. Tuo metu Lietuvai buvo pats pavojingiausias laikas : lenkai ved derybas su Vatikanu d l konkordato, besistengdami didel Vilniaus vyskupij atiduoti Varšuvos arkivyskupo globai. Vilniaus vyskupo Jurgio Matulai io-Matulevi iaus sp ta Lietuvos vyriausyb m tartis su Šventuoju Sostu 1923 m. vasar konkordato klausimu; bet derybos buvo nereikalingai vilkinamos, ir Lenkija užb go Lietuvai už aki . Lenkija sudar konkordat su Šv. Sostu 1925 m. vasario 10 d.; juo buvo sutvarkyti tikin i j religiniai reikalai. Vilniaus vyskupija buvo suskaldyta ir padaryta arkivyskupija tose ribose, kurias vald lenkai.

Lietuvos vyriausyb ir visuomen s vadai, išpirkdami savo neapdairum ir apsileidim , prad jo pav luotai, nevykusiai ir nediplomatiškai skelbti savo protestus. Spauda kaitino žmoni jausmus. Prad ta organizuoti demonstracijas prieš popiežiaus pasiuntin arkiv. Zecchin ; jis buvo išstumtas iš Lietuvos 1925 m. kovo 9 d. O Rom nuvyk s užsieni reikal ministeris J. Purickis 1925 m. balandžio 3 d. nediplomatiška ir atžaria savo nota Vatikalui tik pablogino santykius, — toji nota buvo gr žinta J. Purickiui, primenant jam, jog Vatikanas nenustato valstyb ms rib ; pa ios valstyb s savitarpiau susitarimu ar kitu b du tai padaro.

Tarptautin je plotm je Lietuva nustojo gero vardo, kad jos vadai nenusiman diplomatijoje ir nepriaug palaikyti gerus tarptautinius santykius. Vatikanas tikin i j reikalus sprend vien bažnytin je plotm je. Konkordato 26 straipsnis bažnytin i provincij ir vyskupij ribas sutapatino su Lenkijos valstyb s sienomis. Kai tos ribos kinta, pasikei ia ir bažnytin i vienet ribos. Vil-

niaus arkivyskupija padaryta savistov , nepriklausoma nuo kit Lenkijos arkivyskupij .

Visi jaut , jog at j s laikas sudaryti atskir Lietuvos Bažnytinių provincijų ir atpalaiduoti Lietuvos katalikus nuo priklausomyb s svetimoms arkivyskupijoms : Mogiliavui, Varmijai ar Varšuvai. Tikrai, buvo nenormali pad t is.

Vyskupas Karevi ius, suprasdamas esam pad ti, 1925 m. spalio 13 d. praš Šv. Sost , kad padalint jo vyskupij pusiau. Bet už poros savai i , spalio 29 d. vyskupas Karevi ius pilnai pritar vysk. A. Karoso, vysk. J. Skvirecko, prel. J. Staugai io, kan, J. Kuktos ir mons. Faidutti nutarimui, kad Lietuvai reikia arkivyskupijos. Padarytas atitinkamas prašymas Šv. T vui; ji pasiraš vysk. Pr. Karevi ius, vysk. A. Karosas ir kun. J. Kukta 1925 m. XI-2 d. ir išsiunt Romon.

Tuo metu Romoje gyveno iš Vilniaus atsistatydin s ir Šv. T vo arkivyskupas pakeltas Jurgis Matulaitis-Matulevi ius. Lietuvos vyskup prašymas paskatino Šv. T v paskirti arkivyskup Jurgi Matulaiti 1925 m. gruodžio 7 d. apaštališku vizitatorium Lietuvai. Sutvark s savo paso reikalus, n kiek nedelsdamas, arkiv. J. Matulaitis atvyko Kaun 1925 m. gruodžio 13 d.

Šventasis. — Kun. dr. Kazimieras M. R klaitis, M.I.C., rašo savo atsiminimuose apie vyskup Prancišk Karevi i , labai j išgirdamas :

« Kad Vizitatoriaus (arkiv. J. Matulai io-Matulevi iaus) išd s tytas planas d l vyskup paskirstymo gal jo b ti vykdytas, labiausia reikia d koti Žemai i vyskupui Pranciškui Karevi iui. Jis buvo šventas žmogus, didis asketas, geros širdies asmuo, knygos ir mokslo myl tojas; bet jam vieno tr ko — tai takto, apsisvarsymo praktiškuose dalykuose ir administracijoje.

Vatikane ir kitur buvo manoma, kad jis netinka naujos Bažnytinių Provincijos Lietuvoje pirmininkus, arkivyskopus. Gi skirti j kit naujai organizuotin vyskupij irgi b t netikslu, ir jo amžius (65 metai) ir organizaciniai gabumai neleisdavo manyti, kad ten jo vyskupavimas b t s kmingas. Pagaliau, tai atrodyt lyg jo pažeminimas, skirti menkesn kur vyskupij , ne Kaun .

Vizitatorius arkiv. J. Matulevi ius išsamiai išd st s vysk. Karevi iui pad t , pasi l jam atsisakyti nuo Žemai i vyskupijos, ir tuo b du sudaryti galimyb Vatikanui skirti Kauno arkivyskupus k mano tinkamiausi. Jo Ekscelencija vyskupas Karevi vi ius, b damas tikrai kilnios širdies žmogus, nepaisantis savo garb s ar poaukš i , sutiko atsisakyti, ir raštu tai padar . Tuomet Vizitatorius, gr ždamas Rom , su savim pasi m ir vyskup

Karevi i , kad ia vietoje b t atliktas oficialus atsisakymo aktas ir kad pats J. E. Karevi ius tur t progos pasimatyti su Šv. T vu ir asmeniškai išd styti jam savo vali .

Apgyvendinome J. E. Karevi i pas brolius pranciškonus (vokie ius), kurie via Mantelatte 22 tur jo kunigams ir pasaulie iams vyrams pensionat .

Šv. T vas Pijus XI gav s žini , kad J. E. Karevi ius atsisak s savo vyskupiško sosto, tuojau j pak l titularinius (garb s) arkivyskupas (Scythopolitanus) ir savo palankumo ženklan jam padovanojo labai graži artistiškai paruošt palm , kuri kasmet Palmi sėkmadien aukojama Šv. T vui. Po Velyk naujas titularinis arkivyskupas Karevi ius buvo priimtas popiežiaus privatin je audiencijoje. Man teko ji palyd ti.

Kai paskyrimo vyskupas bul s buvo paruoštos ir visi dokumentai sutvarkyti, vizitorius arkiv. J. Matulevi ius grizo Lietuv , nes jam *Lituanorum Gente* bul je buvo skirta vykdyti naujos nepriklausomos Lietuvos Bažnytin s Provincijos steigim . Su juo drauge gr žo ir arkivyskupas Pr. Karevi ius, kuris pareišk nor stoti marijonus »⁵.

Vyskupo asmuo, jo išor . — Kan. M. Vaitkus pasakoja, kaip jam atrod kun. prof. Karevi ius 1896 m. Palangoje, klebonijos sode žol bepjaun s:

« Gr žtu iš miestelio namo pro senosios klebonijos sod — o ten dalgiu bežyb ioj s po žol kažkoks kunigas-ne-kunigas, vien lengvu pussutoniui (be rankovi) apsilvilk s, balt marškiniai rankovi neatsiraitoj s.

Taip, kunigas, pusamžis, (35 metu) išblyškusi liešu veidu, ryškiais bruožais, ilgoka smaila nosim, plonas l pas ryžtingai su iaup s, savo darb sinir s»⁶.

Besimeldžiant profesori Karevi i jis šiaip atvaizduoja: «Presbiterijos klauptuose, kair j didžiojo altoriaus pus je, bekl p po miši bei komunijos, paskend m styme, Karevi ius ir nepaž stamas jaunuolis klierikas. ... Taip gražiai besimeldžian i kit žmoni nei prieš tai, nei v liau savo gyvenime n ra tek matyti. ... Karevi iaus veidas anuomet dar jaunas, tiesiog lyg kokio senovinio Romos senatoriaus ar konsulo, ar imperatoriaus, vyriškai gražus, ryškiabruožis, asketiškai liesas, išblyšk s, dabar paskend s kontempliacin j maldoj, toks lyg iš vidaus peršviestas, toks skais iai dvasiškas »⁷.

⁶ Kun. Dr. Kazimieras M. R klaitis, M. I. C., *Atsiminimai* (rankraštyje), 120 psl.

⁶ M. Vaitkus, *Keturi Ganytojai*, 52 psl.

⁷ Ten pat, 56 psl.

Po devyneri met (1905 m.) kanauninkas prof. Karevi ius šiaip atrod s klierikui Mykolui Vaitkui:

« Pasirod bes s visai toks pat kuklus bei paprastas lyg tartum kaimo klebon lis : žmogus jokiū b du tuokart neb tum n sp j s, jog tas ne mantrus kunigas bus kadaise vyskupu »⁸.

Apie vyskupo Karevi iaus pirmuosius žygius Kaune M. Vaitkus pastebi:

«Vysk. Karevi ius nebuvo gim s politiku, juoba diplomatu : jis buvo nuoširdus, tiesus, dr sus kunigas — ganytojas, kurs visa širdimi verž s ties bei teisingum .

Naujasis vyskupas nebuvo užsidas lis, kur sutikti galima vien jo r muose, priimajame kambary: jis m be ceremonij , viens pats, p s ias (ne kaip seniau vyskupai) rodytis viešai, tai pasivaikšiodamas, tai kur nors kunig netik tai aplankydamas, ypa sergant »⁹.

Vyskupas Karevi ius m g s bendrauti ir kalb tis su prel. Aleksandru Dambrausku — Adomu Jakštu, kuris buvo keturiais metais vyresnis už vyskup , kilnus kunigas, intelektualas. Išeidavo jiedu pasivaikš ioti Kauno siaurose gatv se.

Dviej pasivaikš iojimas. — Kanauninkas Mykolas Vaitkus spalvingai pasakoja apie vyskupo Karevi iaus ir Adomo Jakšto pasivaikš iojimus Kaune:

«Visas Kauno senamiestis, net visa senojo Kauno pus veikiausiai pasteb jo ir m džiugiai grož tis gana originaliu fenomenu: bene kasdien siaurais apirusiais laikin s sostin s šaligatviais eina vaikš iodami du vyrai, abu nuo skryb l s iki bat juodi, — vienas augalotas ir stambus, antras mažas, o apvalus; vienas ilgu mika-lojišku apsiaustu apsisiaut s, antras apyilgiu paltu apsilvik s; vienas pla ia rymiška skryb le apsimov s, antras apvalia kieta skryb laite; vienas ant rymiškos didokos nosies auksar mius akinius glaudžiai prie aki prisitaik s, antras ant lygiai stambios rymiškos nosies, tik kiek kumpesn s, irgi auksar mius akinius užsid j s, tik laisviau, taip jog jie paprastai gana žemai nusmuk , ir savininkas dažnai ži ri jus per j virš ; eina jiedu gana l tai ir karštai kalbas, tartum gin ijas (ties pasakius, karš iuojasi vienas tas mažiukas, o didysis kalba visai sant riai, tik kartais nor damas savo nuomon tvir iau pabr žti, kiek su iaupia l pas); tik ži r k—mažiukas jau bus užb g s didžiajam už aki ir j sustabd s; tuokart juodu diskutuoja sustoj , nepaisydami, kaip praeiviai t netik t kli t ži ri; mažiukas kažk karštai, sku-

⁸ Ten pat.

⁹ Ten pat, 60 psl.

biai kalba, ne vien nusmukusiais akiniais, o ir pa iom akim per j virš blik iodamas, abiem rankom sk iodamasis (o juk dešin j lazda!), bals pak l s beveik aukštesn oktav — na, rodos, tuoj ims ir prad s didžiajam savo nuomon lazda kalte kalti; betgi šis nepraranda savo mos diškos rimties (o jis pakankamai paž sta savo aukso oponent ir žino, kad šis j ri mareli savo ugnim neuždegs!).

Pasikarš iav s valand l , bet greit perdeg s, it fejerverkas, mažiukas v l rikiuojasi gret ir atsip t s bei v l nušvit s, ima ramiau kalb tis, savo mažu iais žingsniukais stengdamasis prisi-taikinti prie ilg vyskup lio žingsni »¹⁰.

Mokslo vyras. — Pranciškus Karevi ius s m mokslo žinias Mos dyje, Paurup s vidurine mokykloje, Liepojos gimnazijoje, Petrapilio kunig seminarijoje ir keturis metus kunig Akademi-joje, baigdamas j 1886 m. teologijos magistro laipsniu.

Tarp 1888 ir 1892 m. aptarnavo Samaros katalikus, k rdamas ten parapij ; vokie iams katalikams pastat dvi koply ias su mokyklomis ir vien koply i lietuviams. 1892 m. buvo perkeltas Petrapil ir padarytas prokatedros viceklebonu ir berniuk gimna-zijos kapelionu bei inspektorium. Ten dirbo šešerius metus.

Atsisak s inspektorius pareig , aštuonerius metus buvo profesorius ir dvasios t vas. 1908 m. buvo pakeltas katedros kle-bonus ir kunig seminarijos profesorium. D st sielovad , civilin teis ; o vietos vyskupo konsistorijoj ketverius metus buvo asesorius, pakeltas garb s kanauninkus. 1910 m. paskirtas Mo-giliiavo Kapitullos kanauninku. Po keturi met Šv. T vas Pijus X paskyr j žemai i vyskupu.

B damas Petrapily, s kmingai gyn lietuvi , latvi gimtosios kalbos teises bažny iose; m go dirbti savišalpos ir labdari drau-gijose, pritaikydamas savo didel moksl sielovados reikalams.

Kun. dr. K. R klaitis, M.I.C., mok si Petrapilio kunig semi-narijoje tais laikais, kai kan. Pr. Karevi ius ten d st sielovad (pastoralin teologij). Jis rašo atsiminimuose, kad Karevi ius tada buvo ne vien profesorius, bet ir klierik dvasios t vas : « Tais laikais m s profesoriai buvo sta iai apkrauti kitomis pareigomis, be profes ros; pats rektorius (kun. Aug. Losinski), pavyzdžiui, buvo prokatedros klebonas, v liau tas pareigas jo kun. Pr. Kare-vi ius »¹¹.

¹⁰ Ten pat, 77 psl.

¹¹ Kun. Dr. Kazimieras M. R klaitis, M. I. C., *Atsiminimai* (rankraš-tyje), 6 psl.

Ganytojas. — Vyskupas Pranciškus Karevius valdė Žemaičių vyskupiją dvylika metų. Kai Lietuva buvo nusiaubta baisaus karo, kilo laisvė, atsikuris ir tapo nepriklausoma valstybė iki pat Lietuvos bažnytinės provincijos kairiojoje pusėje vyskupas Karevius kaip žemaičių vyskupas. Nuo 1918 m. nebevaržė Lietuvos tikinčiųjų žmonėms nei kunigams nebepakeliami baudžiamieji potvarkiai. Vyskupas galėjo pilnai veikti, laisvai susisiekti su kunigais ir žmonėmis, kurti naujas reikalingas parapijas, organizuoti žmones, statyti bažnyčias, mokyklas, skleisti katalikiškas knygas ir spaudą. Ir visose tose srityse buvo jaučiama žemaičių vyskupo ranka.

Jis pašventino 39 naujas bažnyčias; pusei milijono tikinčiųjų suteikė Sakramentą; parmė blaivybę, bažnytinį giedojimą; vedė bendrą katekizmą Lietuvoje. Pats tenkindamasis mažą kuo, pinigines pajamas išdalindavo labdarėbei.

Laisvu savo noru sujungė marijonų vienuoliją, dažnai duodavo vienuoliams konferencijas, dalyvavęs dvasinio gyvenimo pagrindus ir siekiamos tobulybės idealus. Pokalbiuose dažnai prisiminė Tarpukario vargūmenę, kaip liudija M. Paulauskas, ir ragindavo surasti būdą jiems medžiaginiai padėti, ar bent pastatyti jiems kokią prieglaudą ar ligoninę.

Vienuolyne. — Arkiv. Pranciškus Karevius, anot. kun. dr. St. Matulio, M.I.C., buvo vienas iš stipriausių lietuvių teologų, neeilinio žvalgumo ir stropumo teologiniuose raštuose kritikos, nors išsamias kritiškas pastabas teikdavo tik patiems autoriams.

Kan. M. Vaitkus prisimena, kaip prel. Ad. Jakštas pasiuntė jam savo stambų veikalą *Pikto Problema*. Arkivyskupas Karevius perskaitė tuoj pat visą veikalą, padarė apie šimtą rimtų pastabų, jas sunumeravo ir sugrąžino nustebusiam autoriui. O kai šv. Kazimiero Draugija išleido vysk. Pelaro vienos dvasinės knygos vertimą, nelauktai Draugijos vedė jį susilaukiant arkiv. Karevičiaus papeikimo: vertimas buvo padarytas ne iš paskutinio to veikalų leidimo, kurioje Pelaras padarė nemažai pakeitimų. Vienas kunigas (S. R.) paruošė bažnytinį apeliacinį vadovėlį: *Monstrancijos Spinduliuose*. To veikalų cenzorius buvo kan. M. Vaitkus. Ir jis praleido veikalą spaudai, nepatikslinęs autoriaus nurodymų, bet vyskupas padarė nutarimą tuo klausimu. Kan. M. Vaitkus susilaukė spausdintų.

Marijampolės marijonai turėjo gerai sutvarkytą ir kataloguotą per 10.000 veikalų biblioteką. Buvo ten surinktos beveik visos žinomos Lietuvos lietuviškos knygos svetimomis ir lietuviškomis kalbomis. Stambi bibliotekos dalį sudarė gausūs teologiniai raštai.

Arkivyskupas Karevi ius m go lankyti bibliotekon, perži r ti visas naujai gaunamas knygas ir savo patirtimi pasidalinti su kitais.

Jis niekad nesigail jo, kad 1926 m. vasario 22 d. atsisak žemai i vyskupo sosto ir už tai buvo popiežiaus pakeltas arkivyskupo kovo 23 d. Atsisveikin s su vyskupija 1926 m. balandžio 24 d., stojo marijon vienuolij , darydamas laikinuosius žadus t pat met liepos 9 dien ¹², o amžinuosius — po trej met . Jis gyveno vis laik Marijampol je, dažnai laikydamas iškilmingas pamaldas, ilgas valandas klausydamas išpažin i ir kitaip patarnaudamas parapijos kunigams, ir žmon ms. Jis mielai dalyvaudavo draugij susirinkimuose, tardamas trump paskatinimo žod . Vienuolyne jis buvo vis marijon rašt vyriausias cenzorius ir kanoninis vizitatorius; mielai patarnaudavo tiek broliams vienuoliams, tiek Nekalto Šven . Marijos Prasad jimo seserims.

Arkiv. Karevi ius raš vairiais klausimais *Draugijoje, Vadove, Sargyboje, Šaltinyje, Lietuvyje, Tiesos Kelyje* ir rankraštyje paliko pla ius savo atsiminimus.

Ramiai užmigo Viešpatyje 1945 m. gegužio 30 d. Jo k nas palaidotas Kauno arkikatedroje kaip 39-sis ir paskutinis žemai i vyskupas.

Gyvenimo santrauka. — *Pranciškus Karevi ius* gim 1861 m. rugs jo 30 d. Girski viens dy, Mos džio vals iuje. Pradžios moksl gavo Mos dyje. Pasimok s Paurup s vidurini je mokykloje, vienerius metus buvo Mos džio vals iaus raštininkas.

1879 m savo p dinst s teises nemaž t v k perleido savo sesutei. Mok si Liepojos gimnazijoje.

1881 m. vasario 14 d. stojo Petrapilio kunig seminarij .

1882 m. buvo perkeltas dvasin kunig akademij .

1886 m. baig Akademij teologijos magistro laipsniu.

1886 m. geg. 17 d. šventintas kunigus.

Pora met d st kunig seminarijoje moralin teologij ir liturgik .

1888 m. paskirtas darbuotis Samar . Ten steig katalik parapij .

1892 m. atšauktas Petrapil ir padarytas prokatedros viceklebonu.

1908 m. pakeltas prokatedros klebonu ir garb s kanauninku.

1910 m. Paskirtas Mogiliavo kapitulos kanauninku.

1914 m. vasario 27 d. paskirtas žemai i vyskupu.

1926 m. vasario 22 d. atsisak žemai i vyskupo sosto.

1926 m. kovo 23 d. pakeltas arkivyskupas.

¹² Arkiv. Karevi ius pop. Pijaus XI buvo atleistas nuo naujokavimo met , kaip prof. Jurgis Matulaitis 1909 m. buvo gav s toki pat lengvat .

1926 m. balandžio 24 d. stojo marijon vienuolij .
 1945 m. gegužio 30 d. mir ir palaidotas Kauno arkikatedroje.

Kun. Dr . K. A. Mat ul ait is, M.I.C.

Clarendon Hills, Ill., J. A. V.

BIBLIOGRAFIJA

- Kan. A. Steponaitis, *T vyn je ir pasaulyje*, Brooklynas, N. Y., 1962.
 Mykol as Vait kus, *Mistiniame Sode*, Putnam, Conn., 1957.
 Mykol as Vait kus, *Keturi Ganytojai*, Chicago, Ill., 1960.
 Kun. dr. K. R kl ait is, M. I. C., *Atsiminimai*, Roma (rankraštyje).
 Mat as Paul auskas, *Prisiminimai*, Chicaga, III. (rankraštyje).
 St. Mat ul is, M. I. C., *Lietuva ir Apaštal Sostas*, žr. *Suvažiavimo Darbai* IV, Roma 1961, 153-174 psl.
 St. Matulis, M. I. C., *Karevi ius Pranciškus*, žr. *Lietuvi Enciklopedija*, X (1957) 539-540 psl. Ten nurodomi dar šitie šaltiniai:
 A. Dambrauskas, *Jo Malonyb naujas Žemai i vyskupas Pranciškus Karevi ius*, 1914.
 A. Jakšt as, *Arkivyskupui Pranciškui Karevi iui 70 met sulaukus*, žr. *Tiesos Kelias*, 1931, 12 nr.
 K. Zajan kauskas, *Arkivyskupas Pranciškus Karevi ius*, M. I. C., 1936.
 L. Gižinskas, *Lietuvos atgimimo atbaig jas bažny ioje a. a. arkivyskupas Pranciška Karevi ius*, žr. *T v Kelias*, 1950, 6 ir 7 nr.
 Kun. dr. K. A. Mat ul ait is, M. I. C., *Asmeniniai trej met santykiai su arkiv. P. Karevi ium*, žr. *Vadovas*, 1914, 71 nr. 203-205 psl.
 A. Jakšt as ir J. St akauskas, *Arkivyskupas P. Karevi ius*, Kaunas, 1936.
 K. J. L[aukait is], *J. E. Žemai i vyskupas Pranciškus Karevi ius*, žr. *Spindulys*, 1914 m., 6 nr.
 J. Ž[ilbut is-Pr unskis], *Kaip gyvena paskutinis Žemai i vyskupas*, žr. *XX Amžius*, 1936 m. 81 nr.

ARCHIEPISCOPUS FRANCISCUS KAREVI IUS

Rev. K. A. Matulaitis, M. I. C.

Summarium

Franciscus Karevius (1861-1945) ultimus episcopus ordinarius Samogitiensis (in Lituania), qui et XXXIX in sede ista fuit, die 27 Februarii, 1914 a. consecratus est, et per duodecim annos (1914-1926) dioecesim Samogitiae, quae tunc et Curlandiam amplectabatur, temporibus tempestuosis rexit, sub cura sua spirituali circa 1,304.822 christifideles habens in fere 800 parochiis, quos pro posse per ordinem visitabat et plus quam 500.000 adultorum confirmavit.

Insignis scientia ecclesiastica ac memoria immensa pollens, qui antea professor theologiae moralis ac pater spiritualis in Seminario Petropoli per multos annos fuit, nunc in sedem episcopalem electus, vitam ecclesiasticam fere in omni ambitu melioraverat, praesertim egenos ex animo protegebat et eos suis redditibus constanter subveniebat.

Si ad hoc addamus caritatem eius erga subditos ac curam, ut relationes Ecclesiae cum Gubernio civili omni tempore essent optimae non est mirum, quod ipse apud coetaneos suos in aestimatione magno fuit.

Ipse die 22 Februarii, 1926 a. a sua sede episcopali abdicavit et a papa Pio XI archiepiscopus Scytopolitanus creatus, in Congregationem Clericorum Regularium Marianorum sub titulo Immaculae Conceptionis B. V. M., permissione speciali a papa Pio XI obtenta, die 24 aprilis 1926 a. acceptatus est. Per 19 annos religiose in monasterio Mariampol vivens et pro posse curae animarum laboribus subveniens, placide obdormivit in Domino die 30 Maii, 1945 a. sepultusque est in archicathedrali ecclesia Kaunensi.